

Helsingfors/Mariehamn 17.5.2023**Nr 30/23****Hänvisning** Ålands lagtings skrivelse
5.5.2023, nr 129/2023.

Till Justitieministeriet

Ärende Utlåtande över landskapslag om ändring och temporär ändring av studiestödslagen, antagen av lagtinget 5.5.2023.**Landskapslagens huvudsakliga innehåll**

Studiestödslagen uppdateras och vissa studiestödsbelopp justeras. Lagens tillämpningsområde ändras i syfte att precisera rätten till studiestöd och harmonisera bestämmelserna med EU-rätten. Bestämmelserna om hur olika förmåner som en studerande har rätt till påverkar studiepenningen preciseras. Inkomstgränserna för rätt till studiestöd och bostadsstöd justeras.

Lagstiftningsbehörigheten

Landskapet tillkommer enligt 18 § 1, 13, 14 och 23 punkterna i självstyrelselagen för Åland lagstiftningsbehörighet i fråga om landskapsregeringen och under denna lydande myndigheter och inrättningar, socialvård, undervisning, studiesociala förmåner och främjande av sysselsättningen.

Enligt självstyrelselagens 27 § 1 punkt tillkommer lagstiftningsbehörigheten i fråga om de i 2 kap. i grundlagen reglerade grundläggande fri- och rättigheterna riket. Jämlikt grundlagens 16 § 2 mom. ska det allmänna säkerställa lika möjligheter för var och en att oavsett medellöshet enligt sin förmåga och sina särskilda behov få även annan än grundläggande utbildning samt att utveckla sig själv. Bestämmelser om detta ska utfärdas i lag. Landskapslagstiftningen om studiestöd syftar till att förverkliga detta. I landskapets behörighet ingår att med beaktande av nämnda grundlagsbestämmelse besluta om villkoren för erhållande av studiestöd och studiesociala förmåner, förmånernas storlek samt om eventuella indexjusteringar av stödbelopp.

Enligt landskapslagens 27 § 5 mom. får ett beslut om återkrav som vunnit laga kraft verkställas som en dom som har vunnit laga kraft. Denna bestämmelse är av rikslagstiftningsnatur och kan intas i landskapslagen med stöd av 19 § 3 mom. i självstyrelselagen.

I landskapslagens 37 § har beträffande ränta på borgensfordran inlagts en hänvisning till rikets räntelag (FFS 633/1982). I landskapets behörighet gällande de studiesociala förmånerna ingår att bestämma om räntesatser, varför hänvisningen inte föranleder några anmärkningar från Ålandsdelegationens sida.

Landskapslagens 39a § 1-6 punkter reglerar Arbetsmarknads- och studieservicemyndighetens (AMS) rätt att utan hinder av sekretessbestämmelserna och andra begränsningar i fråga om erhållande av uppgifter få vissa specifika uppgifter från utbildningsstyrelsen, undervisnings- och kulturministeriets informationsresurs, straffanstalterna, penninginstitutet, läroanstalterna samt av andra myndigheter. Dessa bestämmelser är betydelsefulla med avseende på skyddet för privatlivet och personuppgifter. Bestämmelserna är av betydelse också med avseende på EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. I artikel 7 i stadgan tryggas respekten för privatlivet och i artikel 8 vars och ens rätt till skydd av de personuppgifter som rör honom eller henne. Med avseende på 10 § 1 mom. i grundlagen räcker det enligt grundlagsutskottets praxis i princip med att bestämmelserna uppfyller kraven i EU:s allmänna dataskyddsförordning. Enligt utskottet bör skyddet för personuppgifter i första hand tillgodoses utifrån den allmänna dataskyddsförordningen och den allmänna lagstiftningen på nationell nivå. Lagstiftaren bör alltså vara restriktiv när det gäller att införa nationell speciallagstiftning. Sådan lagstiftning bör vara avgränsad till nödvändiga bestämmelser inom ramen för det nationella handlingsutrymme som dataskyddsförordningen medger. Grundlagsutskottet har i sina utlåtanden lyft fram riskerna med behandlingen av känsliga uppgifter. Utskottet har ansett att omfattande databaser med känsliga uppgifter medför allvarliga risker för informationssäkerheten och missbruk av uppgifter. Riskerna kan i sista hand utgöra ett hot mot personers identitet. Utskottet har särskilt påpekat att det bör finnas exakta och noga avgränsade bestämmelser om att det är tillåtet att behandla känsliga uppgifter bara om det är absolut nödvändigt, och bestämmelserna om behandling av känsliga uppgifter måste vara detaljerade och omfattande, inom de ramar som dataskyddsförordningen tillåter (GrUU 17/2021 rd och däri intagna hänvisningar).

Beträffande myndigheternas rätt att få och skyldighet att lämna ut information trots sekretess med avseende på skyddet för privatlivet och personuppgifter i 10 § 1 mom. i grundlagen anför grundlagsutskottet i ovan nämnda utlåtande följande:

”Myndigheternas rätt att få och möjlighet att lämna ut uppgifter kan gälla ”behövliga uppgifter” för ett visst syfte, om lagen ger en uttömmande förteckning över innehållet i uppgifterna. Om datainnehållet däremot inte anges i form av en förteckning, ska det i lagstiftningen ingå ett krav på att ”uppgifterna är nödvändiga” för ett visst syfte (se t.ex. GrUU 17/2016 rd, s. 2-3). I sina analyser av exakthet och innehåll har utskottet lagt särskild vikt vid huruvida de uppgifter som lämnas ut är av känslig art. Om de föreslagna bestämmelserna om utlämnande av information också hänför sig till känsliga uppgifter, har ett villkor för att lagförslaget kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning varit att bestämmelserna måste preciseras så att de följer grundlagsutskottets praxis för bestämmelser som rör rätten att få och att lämna ut myndighetsuppgifter trots sekretess (GrUU 38/2016 rd, s. 3). Å andra sidan har utskottet ansett att grundlagen inte tillåter en generös och ospecificerad rätt att få uppgifter, inte ens om den är förenad med nödvändighetskriteriet (se t.ex. GrUU 71/2014 rd, GrUU 62/2010 rd och GrUU 59/2010 rd, s. 4).”

I landskapslagens 39a § 6 punkt berättigas AMS att av andra myndigheter erhålla uppgifter som är nödvändiga för att verkställa och utveckla studiestödsuppgifter. I punkten definieras dock inte vilka dessa andra myndigheter är som är skyldiga att tillhandahålla sådana uppgifter, något som har ansetts betydelsefullt ur grundlagssynpunkt (GrUU 42/2010 rd, GrUU 59/2010 rd). Landskapslagens 39a § 6 punkt utgör härvid en behörighetsöverskridning.

Motsvarande bestämmelser om rätten att enligt landskapslagens 39b § lämna ut uppgifter finns i tillämpliga delar i rikslagens 41 d § och kan till den del de utgör riksbehörighet intas i landskapslagen med stöd av 19 § 3 mom. i självstyrelselagen.

Besvärsförbudet i landskapslagens 41 § 2 mom. kan inte anses inkräkta på en förmånstagares rättskydd, eftersom besvärsförbudet begränsar sig till att gälla interimistiska beslut.

En förordningsfullmakt har intagits i landskapslagens 5 § 6 mom. enligt vilken närmare bestämmelser om maximitiden för studiestöd för högre högskoleexamina kan utfärdas i landskapsförordning. Med beaktande av den reglering som finns i landskapslagen kan delegeringsstadgandet inte anses beröra grunderna för individens rättigheter och skyldigheter eller frågor som enligt grundlagen eller självstyrelselagen i övrigt hör till området för lag. Förordningsfullmakten uppfyller därigenom de förutsättningar för delegeringar som anges i självstyrelselagens 21 § 1 mom., som motsvarar grundlagens 80 § 1 mom.

Ålandsdelegationens utlåtande

Ålandsdelegationen finner att landskapslagen faller inom landskapets lagstiftningsbehörighet förutom beträffande dess 39a § 6 punkt. Den felaktiga bestämmelsen inverkar inte på tillämpningen av landskapslagen i övrigt, varför landskapslagen till övriga delar kan träda i kraft.

Närvarande Ordföranden Holm-Johansson, ledamöterna Dahlén, Lampi, Siitari och suppleanten Lindroos-Hovinheimo.

På Ålandsdelegationens vägnar:

Marine Holm-Johansson
ordförande

Rainer Åkerblom
sekreterare